

Boj o mocenské pozice v čáslavském okrese a řešení tzv. čáslavského případu (1949–1953)¹

MONIKA KABEŠOVÁ

Filozofická fakulta Univerzity Hradec Králové, Hradec Králové, Česká republika

e-mail: monika.kabesova@uhk.cz

Securitas Imperii 40 (1) 2022: 88–111

Abstrakt

Studie analyzuje situaci v čáslavském okrese v letech 1949–1952/53. Zabývá se konkrétně tzv. čáslavským případem, který byl řešen ve dvou fázích. V té první si funkcionáři čáslavského okresu stěžovali na tehdejšího vedoucího tajemníka Okresního výboru Komunistické strany Československa (OV KSČ) Čáslav Josefa Berana kvůli jeho autoritativnímu jednání. Své stížnosti rozšířily také mezi čáslavské dělníky a obyvatelstvo. Namísto Josefa Berana byli ale potrestáni oni sami. Celý případ nabral nový směr v roce 1951. Tento obrat v kauze byl spojen se zatčením generálního tajemníka Ústředního výboru (ÚV) KSČ Rudolfa Slánského v závěru roku 1951, po němž uvnitř KSČ gradovalo hledání „vnitřních nepřátel“. Na konci celého případu tak byly změněny původní tresty čáslavských funkcionářů, a naopak byl potrestán Josef Beran.

Klíčová slova

Josef Beran, Čáslav, Pardubice, okres, Komunistická strana Československa (KSČ), stranické čistky, hledání „vnitřních nepřátel“, 50. léta

¹ Tato studie je výstupem Specifického výzkumu Filozofické fakulty Univerzity Hradec Králové za rok 2020.

The Struggle for Positions in the Čáslav District and the Resolution of the so-called Čáslav Case (1949–1953)

Abstract

This study analysis situation in Čáslav district during the years 1949 to 1952/1953. Specifically deals with so-called čáslavský case, which was solved in two phases. At first, the functionaries of the Čáslav district complained about the then Deputy Chief Secretary of the District Committee of Communist Party of Czechoslovakia (DC of CPC) Čáslav Josef Beran, because of his authoritarian behavior. They also spread their complaints among the Čáslav workers and local inhabitants. However, they were punished, instead of Josef Beran. The whole case took a new direction on the year 1951. This change in the case was connected with the arrest of General Secretary of Central Committee (CC) of CPC Rudolf Slánský at the end of the year 1951. After that the search for the “inner enemies” escalated in the Communist Party of Czechoslovakia. At the end of the whole case, the original punishments of the Čáslav functionaries were changed, and the Josef Beran was punished on the contrary.

Keywords

Josef Beran, Čáslav, Pardubice, district, Communist Party of Czechoslovakia (KSČ/CPC), party cleanings, search for “inner enemies”, 50's

Úvod

Tato studie se věnuje situaci v čáslavském okrese, který mezi lety 1949–1960² spadl pod Pardubický kraj.³ Konkrétně se zabývá tzv. čáslavským případem,⁴ jehož počátek a vyšetřování je možné datovat do let 1949–1952/53.⁵ Výzkum okresních a krajských stranických a státních orgánů se nejen v české historiografii zejména v posledním desetiletí stává celkem rozšířeným, neboť se ukazuje stejně nezbytný jako výzkum z prostředí ústředních orgánů.⁶ Soudobé bádání zpochybňuje představu, že se v počátečním (zakladatelském) období komunistického režimu v Československu⁷ jednalo o totalitní, resp. z jednoho centra řízenou diktaturu, ale zjišťuje, že v jeho nižších složkách, v krajích a především okresech, vznikl určitý prostor pro nezávislejší jednání, artikulaci zájmů místních funkcionářů a že docházelo ke konfliktům mezi jednotlivými složkami mocenské hierarchie.⁸ To platí především pro léta 1949–1951, kdy uvnitř Komunistické strany Československa (KSČ) probíhalo tzv. hledání vnitřních nepřátel.⁹ To vyvolalo v řadě okresů a krajů Československa rozsáhlé konflikty, ve kterých docházelo k obviňování funkcionářů z tzv. diktátorských metod. V současné době je z tohoto hlediska již prozkoumáno několik krajů – Praha, Ostrava, Olomouc, Brno, Plzeň, Ústí nad Labem, částečně

- 2 V roce 1960 po reformě státní správy byl čáslavský okres zrušen a z velké části začleněn do okresu Kutná Hora ve Středočeském kraji. Zákon č. 36/1960 Sb., o územním členění státu – viz https://www.czso.cz/csu/czso/13-2135-03-1_2_vyvoj_sidelni_struktury (citováno k 18. 5. 2022).
- 3 Pardubický kraj měl mezi lety 1949–1960 rozlohu 4216 km² a zahrnoval okresy Pardubice, Ústí nad Orlicí, Lanškroun, Chrudim, Čáslav, Vysoké Mýto, Chotěboř, Litomyšl, Polička, Přelouč, Hlinsko, Holice. Zákon č. 280/1948 Sb., o krajském zřízení – viz <https://www.czso.cz/csu/xe/uzemi-pardubickeho-kraje-v-zrcadle-casu> (citováno k 18. 5. 2022).
- 4 Okrajově se čáslavským případem nejnověji zabývá KOKEŠ, Luboš: *Vznik, vývoj a fungování Státní bezpečnosti na Pardubicku v letech 1945–1953* (dizertační práce). ÚHV FF Univerzity Pardubice, Pardubice 2019.
- 5 Rok 1949 představuje milník, kdy se čáslavští funkcionáři rozhodli obrátit se svými stížnostmi na Krajský výbor (KV) KSČ Pardubice, a roky 1952 a 1953 období, kdy byly uděleny poslední tresty.
- 6 Pro výzkum ústředních orgánů v tomto období viz KAPLAN, Karel: *Československo v letech 1948–1953. Zakladatelské období komunistického režimu*. Státní pedagogické nakladatelství, Praha 1991; TYŽ: *Zpráva o zavraždění generálního tajemníka*. Mladá fronta, Praha 1992; KAPLAN, Karel – PALEČEK, Pavel: *Komunistický režim a politické procesy v Československu*. Barrister & Principal, Brno 2001; PERNES, Jiří: *Krise komunistického režimu v Československu v 50. letech 20. století*. CDK, Brno 2008.
- 7 Někdy se označuje také jako období tzv. stalinismu.
- 8 Na to ve svém výzkumu upozorňují BÍLÝ, Matěj – LÓŽI, Marián – ŠLOUF, Jakub: *Nervová vlákna diktatury. Regionální elity a komunikace uvnitř KSČ v letech 1945–1956*. ÚSTR – Karolinum, Praha 2019, s. 130.
- 9 Kampaně „hledání vnitřních nepřátel“ začala již v roce 1949, kdy byl vyšetřován tzv. karlovarský případ, počátkem roku 1950 pak následoval tzv. olomoucký případ. Oba dva byly ukázkou lokálních stranických čistek, které stály na počátku celostátně rozšířené kampaně. Největšího rozmachu dosáhly čistky po zatčení vedoucího tajemníka KV KSČ Brno Otto Šlinga na podzim 1950. Blíže k oběma zmíněným případům a vnitrostranickým čistkám viz KAPLAN, Karel – PALEČEK, Pavel: *Komunistický režim a politické procesy v Československu*, s. 126–129; MRŇKA, Jaromír: *Svéhlavá periferie. Každodennost diktatury na příkladu Šumperska a Zábřežska v letech 1945–1960*. ÚSTR, Praha 2015, s. 89; BÍLÝ, Matěj – LÓŽI, Marián – ŠLOUF, Jakub: *Nervová vlákna diktatury*, s. 150; LÓŽI, Marián: *Hledání nepřátel uvnitř KSČ. Fóra, aktéři a konfliktní témata vnitrostranické komunikace v regionální perspektivě (podzim 1950 – jaro 1951)*. *Securitas Imperii*, 2018, č. 32, s. 234.

Pardubice a Bratislava.¹⁰ Následující text analyzuje fungování moci v jedné menší oblasti, v čáslavském okrese Pardubického kraje¹¹, a klade si za cíl objasnit zdejší mocenské poměry, upozornit na jejich odlišnosti či shody s ostatními okresy, a především ukázat proměnu postoje ústředí k celé situaci. V čáslavském okrese z počátku nebylo „hledání vnitřních nepřátel“ nijak podstatné, i když místní funkcionáři přejímali soudobý slovník.¹² Ve vedení čáslavských komunistů nicméně existovaly osobní spory a nespokojenost okresních funkcionářů s chováním jejich tehdejšího vedoucího tajemníka Josefa Berana, jenž byl v květnu 1949 přeřazen na krajský výbor KSČ. Tato skupina dvanácti mladých okresních funkcionářů (většina z nich byla narozena v letech 1913–1914, nejstarší v roce 1907) usilovala o to, aby po jeho odchodu do krajských funkcí měli v okrese hlavní slovo.

Situace na Čáslavsku a začátek konfliktů v roce 1949

Okresní národní výbor (ONV) Čáslav se zformoval v roce 1945 a jeho prvním předsedou byl Jaroslav Kvaček. Po únoru 1948 se do rady ONV dostali Jan Zajíc, Ladislav Brhlík (oba se stali zástupci předsedy) a František Vaniš. V červenci 1948 rozhodl

- 10 Brno: KAŠKA, Václav: *Neukázněň a neangažovaní. Disciplinace členů Komunistické strany Československa v letech 1948–1952*. ÚSTR – Conditio humana, Praha – Brno 2014, s. 159–178; SLABOTÍNSKÝ, Radek: Otto Šling – pokus o politický portrét komunistického funkcionáře. In: KÁRNÍK, Zdeněk – KOPEČEK, Michal (eds.): *Bolševismus, komunismus a radikální socialismus v Československu*, sv. IV. ÚSD AV ČR – Dokořán, Praha – Brno 2005, s. 177–198; PERNES, Jiří: *Mládež vede Brno. Otto Šling a jeho brněnská kariéra (1945–1960)*. *Soudobé dějiny*, 2007, roč. 11, č. 3, s. 45–60; Bratislava: KABEŠOVÁ, Monika: Andrej Kaboš a Ervín Polák. Odvolání vedoucí tajemníci KV KSS Bratislava v kontextu hledání „vnitřních zrůdců“ počátkem 50. let 20. století. *Historický časopis*, 2021, roč. 69, č. 2, s. 317–344; Olomouc: MRŇKA, Jaromír: *Svéhlavá periferie. Každodennost diktatury na příkladu Šumperka a Zábřežska v letech 1945–1960*; Ostrava: HEMZA, Tomáš: *Ve jménu boje proti „diktátorům“, „spiklencům“ a „zrádcům“*. *Soudobé dějiny*, 2017, roč. 24, č. 1–2, s. 127–163; Pardubice: KABEŠOVÁ, Monika: „Zbavení škůdců, pevně semknuti kolem ÚV a s. Gottwalda, s vědomím síly strany rychleji vpřed k socialismu.“ Čistky v KV KSČ Pardubice v letech 1949–1951. In: BEKERA, Matěj – KABEŠOVÁ, Monika – PARCHANSKÁ, Pavlína: *České, slovenské a československé dějiny 20. století XIV*. Gaudeamus, Hradec Králové 2020, s. 89–106; LÓŽI, Marián: *Dynamika vnítrustranického teroru na lokální úrovni v době pozdního stalinismu* (diplomová práce). ÚHSD FF UK, Praha 2014, s. 60–64, 87–91; TYŽ: A Case Study of Power Practices. The Czechoslovak Stalinist Elite at the Regional Level (1948–1951). In: BLAIVE, Muriel (ed.): *Perceptions of Society in Communist Europe. Regime Archives and Popular Opinion*. Bloomsbury Academic, London – New York 2019, s. 52, 58; KOKEŠ, Luboš: *Vznik, vývoj a fungování Státní bezpečnosti na Pardubicku v letech 1945–1953*; Ústí nad Labem: HRADECKÝ, Tomáš: *Hodnocení činnosti krajského tajemníka KSČ Mikuláše Landy pohledem regionálních politických složek z doby před procesem*. In: HORÁK, Pavel – HRADECKÝ, Tomáš a kol.: *České, slovenské a československé dějiny 20. století VIII*. Oftis, Ústí nad Orlicí 2013, s. 343–354; Praze, Brno, Ostravě a Plzni se z komparativního hlediska věnovali BÍLÝ, Matěj – LÓŽI, Marián – ŠLOUF, Jakub: *Nervová vlákna diktatury*.
- 11 Pod čáslavský okres spadalo 113 obcí a v roce 1949 v něm žilo 39 790 lidí. Svým charakterem byl převážně okresem potravinářským a textilním. Mezi největší podniky patřily národní podniky (n. p.) Kosmos Čáslav, n. p. Kovolís Hedvíkov, Pivovar Čáslav, Mlékárna Čáslav, Pragolit Močovice aj. V roce 1949 bylo v čáslavském okrese evidováno 31 závodních a 118 místních organizací KSČ, ve kterých bylo organizováno 8176 členů. Viz https://www.czso.cz/csu/czso/casova_rada_demografie_1949_1930 (citováno k 18. 5. 2022) a *Národní archiv* (NA), f. Oddělení stranických orgánů, agendy stranická statistika a informace 1945–1956 (1261/2/31), k. 92, a. j. 460, OV KSČ Čáslav – výroční hlášení okresní organizace.
- 12 Označování J. Berana za místního „diktátora“ či vytváření „frakcí nebo frakčních skupin“ na okrese.

Okresní akční výbor Národní fronty (OAV NF) o odvolání Kvačka z funkce předsedy ONV Čáslav a uvolněnou funkci převzal Jan Zajíc.¹³ Ten v ní zůstal i v průběhu roku 1949 a byl jedním z hlavních aktérů tzv. čáslavského případu. Předsednickou funkci na Okresním výboru (OV) KSČ Čáslav zastával již od roku 1945 Jindřich Šimonka, druhý z hlavních aktérů celého případu.¹⁴ Vedoucím tajemníkem OV KSČ byl od roku 1948 František Klofáč.¹⁵

Konflikty uvnitř vedení se datují od září 1949, kdy se několik funkcionářů z čáslavského okresu, v čele s předsedou OV KSČ Jindřichem Šimonkou (nar. 1911) a předsedou ONV Janem Zajícem (nar. 1907), obrátilo na vedoucího tajemníka Krajského výboru (KV) KSČ Pardubice Oldřicha Vyhnálka se stížností na postupy a jednání bývalého vedoucího tajemníka OV KSČ Čáslav Josefa Berana.¹⁶ Beran (nar. 1896) byl předválečný člen KSČ (do strany vstoupil v roce 1921), dělnického původu, funkcionář spoluvytvářející stranické buňky na Čáslavsku. Za první republiky byl také členem obecního zastupitelstva a rady města Čáslav. Za nacistické okupace byl vězněn za ilegální činnost v několika věznicích, přičemž na konci války musel absolvovat pochod smrti z Ebrachu do koncentračního tábora Dachau.¹⁷ Po osvobození tábora americkou armádou se dostal zpět do vlasti a opět se zapojil do stranické práce. Ještě v roce 1945 se stal členem OV KSČ Čáslav a bezpečnostním referentem ONV Čáslav,¹⁸ po volbách v roce 1946 byl delegován do Zemského národního výboru (ZNV).¹⁹ V roce 1948 postoupil na pozici vedoucího tajemníka OV KSČ Čáslav a předsedy OAV NF Čáslav. Jeho předválečné politické a stranické zkušenosti a vysoká stranická angažovanost na okrese za třetí republiky mu přinesly určitou prestiž, která mu napomohla i k tomu, že byl v květnu 1948 zvolen poslancem Národního shromáždění (NS) za okres Havlíčkův Brod.²⁰ Význam jeho osoby v regionu ještě vzrostl poté, co se stal v prosinci 1948 bezpečnostním tajemníkem KV KSČ Pardubice, a především po jeho jmenování do funkce předsedy KV KSČ Pardubice, jímž se stal v květnu 1949.²¹

13 KÁROLYIOVÁ, Gabriela: *Politický a správní vývoj okresu Čáslav v letech 1945–1948* (diplomová práce). HÚ PDF UHK, Hradec Králové 2012, s. 19, 49–55.

14 *Státní oblastní archiv* (SOA) *Zámorsk*, f. KV KSČ Pardubice, k. 1, inv. j. 1, Zápis z krajské konference 4.–5. 8. 1945.

15 Tamtéž, a. j. 5, Zápis z krajské konference Pardubice 7. a 8. května 1949.

16 *SOA Zámorsk*, f. KV KSČ Pardubice, k. 1, inv. j. 5, Krajská konference KSČ, 7. 5. – 8. 5. 1949; Tamtéž, k. 2, inv. j. 6, Zápis z krajské konference KSČ, 25. 5. – 27. 5. 1951; *Archiv Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR* (Archiv PSP), f. ASŘ k. 7, inv. č. 118, Karta poslance – Beran Josef; NA, f. Předsednictvo ÚV KSČ 1945–1954 (1261/0/3), sv. 11, a. j. 175, Zápis č. 22 z rozšířené schůze předsednictva ÚV KSČ, konané dne 2. května 1949.

17 *Vojenský ústřední archiv – Vojenský historický archiv* (VÚA – VHA), Osvědčení podle zákona č. 255/1946 Sb., č. j. 114805/48, Josef Beran – kmenový list.

18 *SOA Zámorsk*, f. KV KSČ Pardubice, k. 1, inv. j. 5, Krajská konference KSČ, 7. 5. – 8. 5. 1949.

19 *Archiv PSP*, f. ASŘ k. 7, inv. č. 118, Karta poslance – Beran Josef.

20 Tamtéž.

21 NA, f. 1261/0/3, sv. 11, a. j. 175, Zápis č. 22 z rozšířené schůze předsednictva ÚV KSČ, konané dne 2. května 1949.

Když tedy Šimonka se Zajícem přišli v září 1949 na KV KSČ přednést své stížnosti proti Beranovi, byl dotyčný již přes půl roku součástí krajského aparátu a jeho pozice byla upevněna poslaneckým mandátem. Možná i to byl jeden z důvodů, proč z počátku nebrali na kraji stížnosti nijak vážně. Krajský vedoucí tajemník Vyhnaněk čáslavským funkcionářům doporučil sepsat stížnosti písemně, aby mohly být postoupeny Ústřednímu výboru (ÚV) KSČ k prošetření. Nespokojenost čáslavských funkcionářů vyplývala především z Beranova silného vlivu na okrese, který se mu podařilo udržet i poté, co zůstal pouze členem OV KSČ. Skutečnost, že za třetí republiky postupně zastával nejdůležitější okresní stranické a správní funkce (vedoucí tajemník OV KSČ, bezpečnostní referent ONV, předseda OAV NF), znamenala, že se v té době stal de facto nejsilnější osobností okresu a vystupoval často velmi tvrdě a rozhodně, aby upevnil svou autoritu. Lokální funkcionáři si stěžovali především na jeho *přílišnou nevybíravost ve slovech, nekritičnost, nedůtklivost, neskromnost*.²² Situace se nelepšila ani ve chvíli, kdy Beran odešel do krajských funkcí v Pardubicích,²³ navštěvoval totiž stále schůze OV KSČ v pozici člena předsednictva a v *rozhodujících věcech ovlivňoval jeho rozhodování*.²⁴ K určitým názorovým rozporům mezi čáslavskými funkcionáři a Josefem Beranem mohlo docházet také kvůli jejich věkovému rozdílu. Beran měl ale především již meziválečné politické zkušenosti a patřil ke skupině předválečných komunistů, kteří si vytvořili velké množství důležitých kontaktů.²⁵ Oproti tomu Jan Zajíc s Jindřichem Šimonkou vstoupili do KSČ až po válce, a mohli tak mít o fungování stranického aparátu a státní správy odlišné představy. Postrádali navíc oproti Beranovi zmíněné konexe.

Vygradování situace na konci roku 1949

Z písemností nevyplývá, proč výše uvedení nesepsali písemnou stížnost po následujícího čtvrt roku. Je možné, že se Josef Beran po zvolení do funkce předsedy KV KSČ Pardubice přeci jen na chvíli přestal okresním záležitostem věnovat a chtěl více proniknout do krajské politiky. Postupem času se ale začal čím dál tím víc vracet do Čáslavi, kde cítil, že se může lépe prosadit. I když si původně jistě myslel, že mu předsednická funkce v krajském aparátu přinese nárůst osobního mocenského vlivu, velmi brzy se začalo ukazovat, že post předsedy KV KSČ už byl v roce

22 *Státní okresní archiv (SOKa) Kutná Hora*, f. Okresní výbor KSČ Čáslav (OV KSČ Čáslav), sv. 1, a. j. 17, Zápis ze schůze předsednictva OV KSČ Čáslav ze dne 22. 2. 1950, Zprávy k situaci Kosmosky, s. 2.

23 *SOA Zámorsk*, f. KV KSČ Pardubice, k. 1, inv. j. 5, Krajská konference KSČ, 7. 5. – 8. 5. 1949; Tamtéž, k. 2, inv. j. 6, Zápis z krajské konference KSČ, 25. 5. – 27. 5. 1951.

24 *SOKa Kutná Hora*, f. OV KSČ Čáslav, sv. 1, a. j. 17, Zápis ze schůze předsednictva OV KSČ Čáslav ze dne 22. 2. 1950, Zprávy k situaci Kosmosky, s. 1.

25 *SOKa Kutná Hora*, f. Okresní národní výbor (ONV) Čáslav, inv. č. 7, Zápis o 40. schůzi rady ONV v Čáslavi, ze dne 1. prosince 1949, s. 141; *SOA Zámorsk*, f. KNV Pardubice, kn. 21, inv. č. 1, Zápis ze schůze rady KNV Pardubice ze dne 24. ledna 1950, f. 97; *SOA Zámorsk*, f. KV KSČ Pardubice, k. 1, inv. j. 5, Zápis z krajské konference KSČ [konané] ve dnech 7.–8. května 1949; *NA*, f. Politický sekretariát ÚV KSČ 1951–1954 (1261/20), sv. 24, a. j. 94, Zprávy a návrhy, které vyplynuly ze šetření tak zvaného čáslavského případu, s. 12.

1949 spíše funkcí symbolickou.²⁶ Otevřený spor Berana s ostatními funkcionáři na Čáslavsku propukl v prosinci 1949, kdy pořádala místní organizace KSČ v Čáslavi mikulášskou zábavu, které se účastnili také různí straničtí funkcionáři. Beran zde v užším kruhu přátel popíjel a oslavoval.²⁷ Doprovázel ho ředitel místního národního podniku (n. p.) Kosmos²⁸ Jan Slepíčka (také člen předsednictva OV KSČ), s nímž se Beran často stýkal. Oslavy funkcionářů byly velmi opulentní a na konci večera činil společný účet 15 000 Kčs, přičemž průměrná měsíční mzda se tehdy pohybovala kolem 1000 Kčs. Tak vysokou částku nikdo z nich nechtěl zaplatit, a tak se Slepíčka rozhodl, nejspíše podpořen tím, že Beran se také k placení neměl, že ji proplatí z reprezentačního fondu svého závodu.²⁹ Nejspíš přitom spoléhal na svou silnou pozici v závodě, kterou si budoval již několik let. V Kosmosu působil už od roku 1945, kdy byl jmenován jeho národním správcem poté, co jeho bývalý majitel Emil Pick zemřel v prosinci 1945 na následky věznění v koncentračním táboře Terezín. V následujícím roce byla továrna přetvořena v národní podnik Závody Kosmos Čáslav.³⁰

Schůze na ONV

V atmosféře mikulášské zábavy nejspíš nepřišlo oběma funkcionářům na mysl, jak by takové rozhodnutí mohlo být někým kritizováno, anebo věřili tomu, že jejich autorita na okrese je natolik silná, že se jim nemůže nic stát. Když Beranovi o pár dní později došlo, že by za to přece jen mohl být kritizován, svolal soukromé setkání, jehož se zúčastnilo několik členů předsednictva OV KSČ Čáslav – pochopitelně pouze jeho sympatizantů. Byli na něm Jan Slepíčka, kulturně-propagační tajemník OV KSČ Ladislav Brhlík (nar. 1914), zástupce vedoucího tajemníka Jaroslav Ašenbrener (nar. 1914) a organizační tajemník František Klofáč (nar. 1905). Na této schůzce vymýšlel Beran strategii, jak odstranit své odpůrce z řad předsednictva OV, neboť se obával, že pokud se informace o mikulášské zábavě dostanou až na KV, mohou velmi poškodit jeho pozici a renomé. Výsledkem byl návrh kandidátky nového okresního výboru, který by byl pro Berana vyhovující.³¹ *přišla řeč na to,*

26 Na postupné snižování politické moci předsedů KV KSČ, kteří byli odsouváni do pozadí vedoucími tajemníky krajských výborů, poukazuje LŐŽI, Marián: Regionální elity KSČ v letech 1948–1953. In: BÍLÝ, Matěj – LŐŽI, Marián – ŠLOUF, Jakub: *Nervová vlákna diktatury*, s. 130.

27 NA, f. 1261/20, sv. 24, a. j. 94, Zprávy a návrhy, které vyplynuly ze šetření tak zvaného čáslavského případu, 25. 4. 1952, s. 5.

28 Kosmos byl největším závodem na Čáslavsku. Specializoval se na výrobu umělých tuků, margarínů, ale také mycích prostředků, především Solviny. V roce 1948 zaměstnával okolo 900 zaměstnanců, z nichž bylo o rok později 637 organizováno v šesti Závodních organizacích (ZO) KSČ. NA, f. 1261/2/31, a. j. 460, k. 92, OV Čáslav 1949 – Výroční hlášení okresní organizace, 1949 (blíže nedatováno); NOVÁK, Pavel a kol.: *Historie a současnost podnikání na Kutnohorsku a Čáslavsku*. Městské knihy, Žehušice 2003, s. 103.

29 NA, f. 1261/20, sv. 24, a. j. 94, Zpráva a návrhy, které vyplynuly ze šetření tak zvaného čáslavského případu, 25. 4. 1952, s. 5.

30 NOVÁK, Pavel a kol.: *Historie a současnost podnikání na Kutnohorsku a Čáslavsku*, s. 103.

31 NA, f. Organizační sekretariát ÚV KSČ 1947–1954 (1261/0/12), sv. 24, a. j. 177/12, Disciplinární řízení

*zda má být 7 neb 9členné předsednictvo. Bylo pak hovořeno o tom, kdo má přijít do P[ředsednictva]OV. Byly jmenovány osoby, hovořilo se i o soudruzích.*³² Josef Beran ovšem nevěděl, že jeden z účastníků schůzky František Klofáč ještě není rozhodnut, na čí stranu se má přiklonit, a o průběhu tajného jednání řekl jednomu z ostatních členů předsednictva. Netrvalo dlouho a dozvěděl se o ní také předseda OV KSČ Šimonka a svolal dvě neveřejné schůze – na 31. prosince 1949 a 1. ledna 1950 –, na nichž měli ostatní členové předsednictva o celé situaci jednat.³³ Obou schůzí, které se konaly v kanceláři předsedy ONV Čáslav, se zúčastnilo 12 funkcionářů: 8 členů předsednictva OV KSČ Čáslav³⁴, 2 členové OV KSČ,³⁵ 2 funkcionáři Závodní organizace (ZO) KSČ v Kosmosu³⁶. Výsledkem jednání bylo vypracování a podepsání rezoluce,³⁷ jež obsahovala především stížnosti na práci a postupy Josefa Berana, Jana Slepíčky a Ladislava Brhlíka. Jmenovaní byli označeni jako samostatná skupina („klika“) uvnitř předsednictva, která pracovala v rozporu se stranickým aparátem, neboť často postupovala na základě svého rozhodnutí o kádrovém zařazení některých funkcionářů. Mělo být dokonce požadováno, aby s[oudruh] *Beran se odstěhoval z Čáslavi*.³⁸ Rezoluce byla adresována ÚV KSČ a předána osobně na KV KSČ Pardubice vedoucí kádrového oddělení Jiřině Doubnerové. Krajský výbor však ani v tuto chvíli nezačal věc řešit a situace na okrese se ještě více zkomplikovala.

Závod Kosmos

Ze schůzí na ONV Čáslav byl jedním z přítomných funkcionářů – Jaroslavem Dvořákem – vynesen účet z mikulášské zábavy do Kosmosu. Dvořák chodil po jednotlivých odděleních závodu a ukazoval účet dělníkům, mezi nimiž se rozvinula vzrušená debata. Jedno z oddělení zastavilo výrobu, uspořádalo improvizovanou schůzi a požadovalo po řediteli Slepíčkovi vysvětlení celé situace. Ten jim ale nebyl schopen předložit žádný uspokojivý argument pro své jednání, což dělníky přimělo k žádosti o svolání celozávodní schůze, ke které došlo se souhlasem předsedy OV KSČ Šimonky. Na ni dne 4. ledna 1950³⁹ už Slepíčka přivolal i Berana, aby mu

se s. posl. J. Beranem a ředitelem Kosmosu Janem Slepíčkou, 24. 7. 1952, s. 2.

32 SOA Zámorsk, f. KV KSČ Pardubice, k. 98, inv. j. 113, Disciplinární případy – Čáslav, Zápis z POV v Čáslavi dne 4. 9. 1952, Sebekritika Ladislava Brhlíka.

33 NA, f. 1261/20, sv. 24, a. j. 94, Zpráva a návrhy, které vyplynuly ze šetření tak zvaného čáslavského případu, 25. 4. 1952, s. 5.

34 Jindřich Šimonka, Jan Zajíc, Jaroslav Vostrý, Václav Vlček, Karel Pospíšil, František Bobek, Stanislav Meloun, František Potměšil. SOA Zámorsk, f. KV KSČ Pardubice, k. 98, inv. j. 113, Disciplinární případy – Čáslav, Zápis z mimořádného předsednictva KV KSČ, ze dne 20. 4. 1950, s. 4.

35 Václav Malát, Josef Mrkvička.

36 Jaroslav Dvořák, Anežka Čepková (nar. 1909).

37 Text rezoluce se bohužel nepodařilo v archivních písemnostech dohledat. Není uložen v SOKa Kutná Hora, v NA ani v SOA Zámorsk.

38 SOA Zámorsk, f. KV KSČ Pardubice, k. 16, inv. j. 136, Zápis ze schůze mimořádného předsednictva KV KSČ ze dne 5. dubna 1950, s. 5.

39 SOKa Kutná Hora, f. OV KSČ Čáslav, sv. 1, a. j. 17, Zápis ze schůze předsednictva OV KSČ Čáslav ze dne 22. 2. 1950, Zprávy k situaci Kosmosky, s. 1.

pomohl diskutovat s dělníky. Na otázky neuměli odpovědět, nedokázali zdůvodnit své chování, a tedy situaci uklidnit. Výsledkem tak byla další rezoluce, v níž si zaměstnanci podniku stěžovali na oba zmíněné.

Informace o dění v Kosmosu se velmi rychle roznesly i do nedalekého závodu Kovopolis, ve kterém byla také svolána celozávodní schůze, na jejímž konci vznikla další rezoluce. V ní už dělnictvo požadovalo dokonce zbavení Josefa Berana všech jeho funkcí. Mimo tyto dva závody se o celé věci začalo na podnět tajemníka ONV Čáslav Václava Vlčka (nar. 1914) diskutovat o den později, 5. ledna, také na instruktaži újezdních tajemníků. Z ní vzešla žádost o „očistu strany“ na Čáslavsku.⁴⁰ Informace se postupně začaly šířit v Čáslavi stále více – nejzajímavějším vyvrcholením celé situace bylo přečtení rezolucí z obou závodů v místním rozhlase.⁴¹ Původně interní stranické stížnosti začaly pronikat na veřejnost. Až tehdy se KV KSČ v Pardubicích rozhodl, že nemůže poměry v Čáslavi přehlížet a bude muset zasáhnout – jejich krajský předseda byl před obyvatelstvem hnán k odpovědnosti, a dokonce bylo požadováno jeho odvolání. V kontextu celostátních událostí, kdy již uvnitř KSČ probíhala kampaň „hledání vnitřních nepřátel“, je celkem překvapivé, že se celou situací krajský výbor začal zabývat, až když došlo k jejímu vyhocení. Vysvětlením by mohla být tehdejší situace na KV – od října 1949 byl jeho vedoucí tajemník Oldřich Vyhnálek (nar. 1914) v Praze na studiích v Ústřední politické škole (ÚPŠ) a jeho funkci prozatímně zastával z pozice zástupce tajemníka František Jičínský (nar. 1906). Ten místní krajské poměry moc dobře neznal, do pardubického kraje byl přeřazen teprve v září 1948 (dříve působil na KV v Kladně), kdy se stal zástupcem vedoucího tajemníka KV, ale od února do července 1949 byl v ÚPŠ.⁴² Je možné, že se v nepřítomnosti vedoucího tajemníka nechtěl pouštět do žádných důležitých rozhodnutí. Z jeho pozdějšího působení v krajském aparátu je také velmi dobře patrné, že byl povahou spíše nerozhodný a nechával se ovlivňovat názory ostatních.⁴³ V lednu 1950 už ale bylo jisté, že se Oldřich Vyhnálek z Prahy nevrátí. Rozhodl se v hlavním městě zůstat – místní prostředí už nějakou dobu znal, neboť byl od roku 1948 poslancem NS a přijal funkci ústředního tajemníka Československé obce sokolské a později působil na Úřadě předsednictva vlády.⁴⁴ Místo vedoucího tajem-

40 Fakt, že se kritika krajských a okresních politických elit dostávala také mezi širší stranický aktiv, nebyl v tomto období ničím ojedinělým. LÓŽI, Marián: *Hledání nepřátel uvnitř KSČ. Fóra, aktéři a konfliktní témata vnitrostranické komunikace v regionální perspektivě (podzim 1950 – jaro 1951)*, s. 245.

41 Role „mluvčího“ se ujal jakýsi „s[oudruh] Tkalcovský“, jehož křestní jméno v archivních dokumentech uvedeno není. SOA Zámorsk, f. KV KSČ Pardubice, k. 98, inv. j. 113, 98, Disciplinární případy – případ Beran, Zápis ze schůze předsednictva KV KSČ, ze dne 5. 4. 1950.

42 Tamtéž, k. 1, inv. j. 5, Krajská konference KSČ, 7. 5. – 8. 5. 1949.

43 O jednání F. Jičínského ve funkci vedoucího tajemníka KV KSČ Pardubice blíže KABEŠOVÁ, Monika: „Zbavení škůdců, pevně semknuti kolem ÚV a s. Gottwalda, s vědomím síly strany rychleji vpřed k socialismu.“ Čistky v KV KSČ Pardubice v letech 1949–1951, s. 89–106.

44 Volební kraje pro volby do NS. *Lidové noviny*, 12. 5. 1948, s. 3; SOA Zámorsk, f. KV KSČ Pardubice, inv. j. 5, k. 1, Krajská konference KSČ, 7. 5. – 8. 5. 1949; NA, f. 1261/0/3, sv. 11, a. j. 175, Zápis č. 22 z rozšířené schůze předsednictva ÚV KSČ, konané dne 2. května 1949, návrh na schválení krajských tajemníků; VÚA – VHA, Osvědčení podle zákona č. 255/1946 Sb., č. j. 2248/70, Oldřich Vyhnálek – Osobní spis.

níka KV KSČ Pardubice tak získal právě František Jičínský, který jím byl oficiálně zvolen v únoru 1950.⁴⁵

Případ se dostává ke Komisi stranické kontroly

V lednu 1950 bylo kádrovým oddělením KV KSČ Pardubice shledáno, že situace zřejmě nebude zvládnutelná v rámci kraje a vyžaduje posouzení ÚV KSČ. O stavu na Čáslavsku předsednictvo KV poprvé informovala vedoucí kádrového oddělení Jiřina Doubnerová, a to na jeho zasedání 9. ledna 1950.⁴⁶ Bylo rozhodnuto, že bude vytvořena tříčlenná komise, jež bude dělat průběžný průzkum o dění v Čáslavi, a veškeré informace budou předány na ústředí. Do Prahy byli vysláni zástupce vedoucího tajemníka KV Jiří Kotrch a již zmíněná Jiřina Doubnerová, kteří veškeré písemnosti, včetně stížností a rezolucí, předali vedoucímu kádrového oddělení ÚV KSČ Ladislavu Kopřivovi.⁴⁷ Ten „případ“ 20. ledna předložil ÚV KSČ,⁴⁸ jenž rozhodl o tom, že vyšetřování dostane na starost Komise stranické kontroly (KSK), přičemž hlavní zodpovědnost spočinula na její člence Jarmile Taussigové.

Šetření KSK trvalo necelého čtvrt roku – do dubna 1950. Mezitím došlo k „výměně“ na důležitých pozicích v Čáslavi. Stoupenec Josefa Berana a zástupce vedoucího tajemníka OV KSČ Čáslav Jaroslav Ašenbrener se nervově zhroutil. Celou situaci nesl od začátku velmi špatně a instruktorka ÚV KSČ Marie Šplíchalová o něm uvedla: *soudruh Ašenbrener byl velmi sklíčen, obává se další práce na okrese*.⁴⁹ Bylo tedy nutné dočasně na jeho místo dosadit tajemníka ONV Václava Vlčka. Na konci ledna byl z funkce předsedy OV KSČ Čáslav odvolán Jindřich Šimonka, kterému bylo dáváno za vinu, že schválil konání celozávodní schůze v závodě Kosmos. Ve funkci ho vystřídal Josef Mrázek (nar. 1916). Ten se v dubnu, kdy byl jasný výsledek celého šetření, proti svému předchůdci ostře vyhradil, když o situaci hovořil na schůzi OV KSČ v Šimonkově nepřítomnosti: [...] *ty jsi byl předsedou strany na okrese, ty jsi to měl vědět. On z nás má největší vinu [...] jestliže ÚV řekl frakce, je to jasné*.⁵⁰ Mrázek však ve funkci předsedy moc dlouho nevydržel, v roce 1951 je již evidován

45 NA, f. 1261/0/3, sv. 16, a. j. 206, Zápis č. 6 ze schůze předsednictva ÚV KSČ dne 2. února 1950, návrh na schválení vedoucího tajemníka kraje Pardubice; SOA Zámorsk, f. KV KSČ Pardubice, k. 4, inv. j. 17, Zápis ze schůze pléna KV KSČ Pardubice ze dne 4. února 1950, s. 35; Soudruh František Jičínský vedoucí politikým tajemníkem KV strany. *Východočeská zář*, 9. 2. 1950, s. 1.

46 SOA Zámorsk, f. KV KSČ Pardubice, k. 15, inv. j. 170, Zápis ze schůze předsednictva KV KSČ Pardubice dne 9. 1. 1950, s. 14.

47 NA, f. 1261/20, sv. 24, a. j. 94, Zpráva a návrhy, které vyplynuly ze šetření tak zvaného čáslavského případu, 25. 4. 1952, s. 5.

48 SOA Zámorsk, f. KV KSČ Pardubice, k. 98, inv. j. 113, Disciplinární případy – případ Beran, Zápis ze schůze předsednictva KV KSČ, ze dne 5. 4. 1950.

49 Tamtéž, k. 16, inv. j. 186, Zápis ze schůze předsednictva KV KSČ Pardubice dne 30. 1. 1950, s. 9; NA, f. Organizační oddělení Marie Švermové (1261/2/5), sv. 58, a. j. 332, Zpráva z instruktáže z kraje Pardubice, 9. 1. 1950, Stížnosti na soudruha Berana.

50 SOkA Kutná Hora, f. OV KSČ Čáslav, sv. 1, a. j. 16, Zápis z mimořádné schůze předsednictva OV KSČ, konané dne 7. 4. 1950, s. 12.

jako kádrový tajemník.⁵¹ Odvolán byl také organizační tajemník OV KSČ František Klofáč a jeho místo zaujal František Bobek.

Dne 5. dubna 1950 bylo svoláno mimořádné zasedání KV KSČ Pardubice, na kterém vystoupila Jarmila Taussigová se svým referátem o „objasnění případu Čáslav“.⁵² Z celého prošetřování je více než zřejmé, že nebylo zaměřeno na stížnosti na Josefa Berana a Jana Slepíčku, ale na okolnosti lednových událostí. Jako hlavní viníci celé situace byli shledáni okresní funkcionáři, jejichž jednání bylo označeno za *frakční činnost*,⁵³ která poškodila stranu. Největším proviněním v celém případě mělo být to, že čáslavští funkcionáři své názory a připomínky řešili mimo stranický aparát na půdě ONV, že se stížnosti dostaly mezi dělníky, a především mezi indiferentní obyvatelstvo⁵⁴ a za pomoci rozhlasu mezi širokou veřejnost, před níž byla komunistická strana prezentována „ve špatném světle.“ Cílem frakce mělo být vytvoření *bouře proti poslanci Beranovi*⁵⁵ a otřesení některých okresních pozic, díky kterým by sami stoupali kariérně vzhůru. Podle ÚV KSČ byl Josef Beran *vláčen blátem pomluv*.⁵⁶ I přes to mu byla menší provinění přiznána – machinace s autem, jež patřilo závodu Kosmos, nezaplacené účty u krejčího a určité výhody, které získával od závodu, potažmo od ředitele Jana Slepíčky.⁵⁷ Je tedy zřejmé, že komise se postavila spíše na stranu mocensky významnějšího Berana než mladších okresních funkcionářů.

51 SOA Zámorsk, f. KV KSČ Pardubice, k. 2, inv. j. 6, Zápis z krajské konference KSČ, návrh na volební komisi, 25. 5. – 27. 5. 1951, s. 1.

52 Tamtéž, k. 98, inv. j. 113, Disciplinární případy – případ Beran, Zápis ze schůze předsednictva KV KSČ, ze dne 5. 4. 1950.

53 „Frakce“, „frakční činnost“, „frakční střety“ byly pojmy často používané právě v souvislosti s kampaní tzv. hledání nepřátel uvnitř strany. Lokální funkcionáři tak byli obviňováni z utváření „frakcí“ uvnitř strany či „frakční činnosti“. Srov. např. HEMZA, Tomáš: *Ve jménu boje proti „diktátorům“, „spiklenčům“ a „zrádcům“*, s. 155–156; LÓŽI, Marián: *Hledání nepřátel uvnitř KSČ. Fóra, aktéři a konfliktní témata vnitrostranické komunikace v regionální perspektivě (podzim 1950 – jaro 1951)*, s. 239.

54 „Indiferentní obyvatelstvo“, potažmo „indiferentní dělnictvo“ je označení, jež bylo ze strany KSČ používáno pro osoby, které nebyly politicky vyhraněné, a mohlo v budoucnu dojít k jejich přesvědčení, aby vstoupily do KSČ. Orientace KSČ na „indiferentní dělnictvo“ má své počátky už v meziválečném období, kdy se strana formovala. RÁKOŠNÍK, Jakub: *Strana mladých, indiferentních a nezaměstnaných? Proměna členské základny meziválečné KSČ. Forum Historiae*, 2015, roč. 9, č. 2, s. 96–100.

55 SOA Zámorsk, f. KV KSČ Pardubice, k. 98, inv. j. 113, Disciplinární případy – případ Beran, Zápis ze schůze předsednictva KV KSČ, ze dne 5. 4. 1950.

56 Tamtéž.

57 V roce 1947 měl Josef Beran se závodem Kosmos uzavřít smlouvu o společném užívání automobilu – ve dne mělo být využíváno závodem a po večerech Beranem. Stejně auto měl prodat za 60 000 Kčs a koupit místo něj jiné (zřejmě za podstatně nižší částku) a používat ho na stejném principu. U krejčího pak měl zanechat nevyřízené účty za ušití a přešití obleků (částka 3126 Kčs). Od závodu Kosmos si také nechal např. vymalovat byt, pomáhat se stěhováním zetě nebo přijímat různé dary – např. psací soupravu, hodinky či popelník. Srov. SOA Zámorsk, f. KV KSČ Pardubice, k. 98, inv. j. 113, Disciplinární případy – případ Beran, Zápis ze schůze předsednictva KV KSČ, ze dne 5. 4. 1950.

Disciplinární řízení a „vyřešení případu“

ÚV KSČ navrhl tresty pro čáslavské funkcionáře a předal celou věc k dořešení krajskému výboru. Předseda OV KSČ Jindřich Šimonka byl obviněn, že *organizoval porady na ONV a nesprávně kritisoval s. Berana, i když sám se dopustil těžkých chyb*⁵⁸, a předseda ONV Jan Zajíc *poskytl prostor* (místnost v budově ONV – pozn. aut.), *účastnil se schůzí na ONV a demagogicky vystoupil v závodě Kovolís*.⁵⁹ Oba byli potrestáni stranickými důtkami s výstrahou a zbavení stranických funkcí (Zajíc také těch veřejných). Tajemník ONV Václav Vlček byl také potrestán stranickou důtkou s výstrahou a zbaven stranických funkcí za informování újezdních tajemníků o celé situaci. Člen předsednictva Jaroslav Vostrý (nar. 1931) byl obviněn, že *se stal hlavním mluvčím v závodě Kosmos*.⁶⁰ Byla mu proto disciplinární komisí dána stranická důtka a byl zbaven stranických funkcí, přičemž neměl být doporučen do funkce vedoucího tajemníka KV Československého svazu mládeže (ČSM), pro kterou se s ním předtím počítalo. Kádrový referent závodu Kosmos Karel Pospíšil byl potrestán stranickou důtkou a zbavením všech funkcí, předsedovi ZO KSČ Kosmos Jaroslavu Dvořákovi byla také udělena stranická důtka a byl zbaven všech funkcí. K tomu bylo ZO doporučeno, aby vážně zvážila, zda by měl být i nadále členem strany. Kulturně-propagačnímu tajemníkovi OV KSČ Čáslav Jaroslavu Kácovskému bylo uděleno napomenutí a byl zbaven své funkce. Členovi předsednictva Františku Bobkovi a členovi rady ONV Josefu Mrkvičkovi bylo uděleno napomenutí. Dělnici Kosmosu a členice KV KSČ Pardubice Anežce Čepkové bylo uděleno napomenutí, byla zbavena stranických funkcí a ihned propuštěna ze zaměstnání.⁶¹ Je zřejmé, že pro komisi představovalo daleko větší pochybení rozšiřování vnitrostranických problémů na veřejnosti než skandály samotné.

Udělené disciplinární tresty v „čáslavském případě“ v roce 1950

Jméno	Disciplinární trest (1950)
Jindřich Šimonka (předseda OV KSČ)	stranická důtka s výstrahou a zbavení stranických funkcí
Jan Zajíc (předseda ONV)	stranická důtka s výstrahou a zbavení stranických i veřejných funkcí
Václav Vlček (tajemník ONV)	stranická důtka s výstrahou a zbavení stranických funkcí
Karel Pospíšil (kádrový referent závodu Kosmos)	stranická důtka a zbavení stranických funkcí

58 Tamtéž, k. 4, inv. j. 47, Zápis z pléna KV KSČ Pardubice dne 29. dubna 1950, Vyřešení případu v Čáslavi, s. 18.

59 Tamtéž.

60 SOA Zámorsk, f. KV KSČ Pardubice, k. 98, inv. j. 113, Disciplinární případy – Čáslav (1949–1951), s. 4.

61 Tamtéž, k. 4, inv. j. 47, Zápis z pléna KV KSČ Pardubice dne 29. dubna 1950, Vyřešení případu v Čáslavi, s. 18.

Jméno	Disciplinární trest (1950)
Anežka Čepková (členka KV KSČ)	napomenutí a zbavení stranických funkcí
Jaroslav Dvořák (předseda ZO KSČ Kosmos)	stranická důtka a zbavení stranických funkcí
František Bobek (člen byra OV KSČ)	napomenutí
Jaroslav Kácovský (kulturně-propagační tajemník OV KSČ)	napomenutí
Josef Mrkvička (člen rady ONV)	napomenutí
František Potměšil (OV KSČ)	napomenutí
Jaroslav Vostrý (členy byra OV KSČ)	stranická důtka a zbavení stranických funkcí
Václav Malát (učitel v KPŠ) ⁶²	stranická důtka
Stanislav Meloun (člen byra OV KSČ)	stranická důtka

Josef Beran provedl na zasedání předsednictva KV KSČ Pardubice (5. dubna) důkladnou sebekritiku. Uvedl např.: *Sebekriticky lituji toho, co jsem učinil. Pracoval jsem vždy rád pro stranu, a vždy tam, kam mě strana postavila. Uznávám, že jsem chybil [...] jsem vinen, neboť jsem příčinou nepokojů v Čáslavi.*⁶² Žádný trest mu ale udělen nebyl. Historik Luboš Kokeš ve své práci uvádí, že tomu tak bylo díky tomu, že členové KSK Antonín Bína [...] a Jarmila Taussigová s předsedou KV KSČ udržovali přátelské vztahy a případ „zametli pod koberec“ [...].⁶³ Toto tvrzení však není podloženo žádným citovaným pramenem. Je ale možné, že tomu tak opravdu bylo. Nebylo totiž běžné, že by se takovými stížnostmi Komise stranické kontroly nezabývala. Mohlo to tedy být dáno mocenskými vazbami mezi Beranem a Taussigovou. Při pozdějším vyšetřování se totiž ukázalo, že stížnosti místních nebyly jen nepodloženými pomluvami, ale realitou. Ať už byly důvody jakékoliv, případ byl pro danou chvíli „vyřešen“.

Josef Beran a Jan Slepíčka tak zůstali na svých pozicích. U Berana bylo jako největší provinění shledáno, že nezabránil vzniku „frakční skupiny“, která proti němu vystupovala. Jeho osobu kauza očividně nepoškodila, naopak politicky posílil, neboť se v květnu 1951 stal vedoucím tajemníkem KV KSČ Pardubice.⁶⁴

Případ byl znovu otevřen v březnu 1951. V té době řešila KSK jiný, rozsáhlejší případ v Pardubickém kraji.⁶⁵ V něm došlo k odhalení „frakční skupiny“ uvnitř KV KSČ Pardubice, jejíž hlavní osobností měl být Jiří Kotrch (nar. 1920), zástupce

62 Tamtéž, k. 16, inv. j. 186, Zápis ze schůze mimořádného předsednictva KV KSČ ze dne 5. dubna 1950, s. 7.

63 KOKEŠ, Luboš: *Vznik, vývoj a fungování Státní bezpečnosti na Pardubicku v letech 1945–1953*, s. 198.

64 SOA Zámorsk, f. KV KSČ Pardubice, k. 2, inv. j. 6, Zápis z krajské konference KSČ, 25. 5. – 27. 5. 1951.

65 K tzv. pardubickému případu neboli případu „Kotrcha a spol.“ blíže KABEŠOVÁ, Monika: „Zbavení škůdců, pevně semknuti kolem ÚV a s. Gottwalda, s vědomím síly strany rychleji vpřed k socialismu.“ *Čistky v KV KSČ Pardubice v letech 1949–1951*, s. 89–106; LÓŽI, Marián: *Dynamika vnitrostranického teroru na lokální úrovni v době pozdního stalinismu*, s. 60–64, 87–91 a TÝŽ: *A Case Study of Power Practices. The Czechoslovak Stalinist Elite at the Regional Level (1948–1951)*, s. 52, 58.

vedoucího tajemníka. On a několik krajských funkcionářů bylo obviněno ze zavádění „šlingovských diktátorských metod“ v krajské politice strany.⁶⁶ Když se tento případ řešil na mimořádné schůzi KV KSČ, Jarmila Taussigová vystoupila s tvrzením, že oba případy spolu souvisejí a jsou navzájem propojené. Podle jejích závěrů Jiří Kotrch řídil už „frakci“ na Čáslavsku, s cílem odstranit ze strany Josefa Berana: *bylo jasné, že Kotrchovi tato skupina byla přinejmenším po chuti. Všichni se však bránili tomu, že by byli ke svému frakčnímu schůzování, ke svým protistranickým počínům dostali směrnice od někoho z krajského sekretariátu. Soudruzi z předsednictva krajského výboru však vědí, že to bylo cítit na sto honů, že Kotrch v tom má prsty.*⁶⁷ Do čáslavského případu tak byl připojen i člověk, který s ním původně neměl nic společného. Ve chvíli, kdy byly oba případy propojeny, vydala Taussigová nařízení, aby všem účastníkům „čáslavského případu“ nebylo již umožněno v celém kraji získat dobrou funkci.⁶⁸ Zpětné připojení osob do již dříve řešených případů není ničím neobvyklým. Takto byla o několik měsíců později vřazena sama Jarmila Taussigová do tzv. procesu s krajskými tajemníky (pomahači „spikleneckého centra“) při jeho „přezkoumání“ po zatčení bývalého generálního tajemníka ÚV KSČ Rudolfa Slánského v listopadu 1951. Do procesu byla včleněna i přes to, že právě na její popud byli krajsí funkcionáři prošetřováni a obviňováni a ona vůči nim velmi tvrdě vystupovala.⁶⁹

Obrat v případě

Poté, co byla v prosinci 1951 Taussigová zatčena,⁷⁰ se několik čáslavských funkcionářů rozhodlo odvolat k ÚV KSČ s žádostí o nové prošetření jejich kauzy. Z tohoto podnětu se KSK začala případem opět zabývat. Vyšetřování se ujal její nový předseda Jan Harus,⁷¹ jenž do své funkce nastoupil v prosinci 1951, a nahradil tak Josefa Kapouna.⁷² Výsledky svého šetření předložil ÚV KSČ v dubnu 1952. Stanovisko komise bylo tentokrát naprosto odlišné od toho z roku 1950. Bylo doporučeno

66 Takto užívaná rétorika nebyla v té době ničím ojedinělým. Po zatčení Otto Šlinga na podzim 1950, kdy se naplno rozběhly vnitrostranické čistky uvnitř KSČ, byli funkcionáři často obviňováni ze „šlingovštiny“, která byla často konkretizována a přizpůsobena místním podmínkám. V „pardubickém případě“ byl J. Kotrch a jeho spolupracovníci nařčeni z „kotrchovštiny“.

67 Zbavení škůdců, pevně semknuti kolem ÚV a s. Gottwalda, s vědomím síly strany rychleji vpřed k socialismu. *Zář*, 1951, roč. 7, č. 12 (22. 3. 1951), s. 5.

68 *NA*, f. 1261/20, sv. 24, a. j. 94, Zpráva a návrhy, které vyplynuly ze šetření tak zvaného čáslavského případu, 25. 4. 1952, s. 9.

69 KAPLAN, Karel: *StB o sobě. Výpověď vyšetřovatele Bohumila Doubka*. ÚDV, Praha 2002; PERNES, Jiří: *Komunistky s fanatismem v srdci*. Brána, Praha 2006; ANEV, Petr – BÍLÝ, Matěj (eds.): *Biografický slovník vedoucích funkcionářů KSČ (1921–1989)*. L–Z, s. 456–458.

70 Jarmila Taussigová byla zatčena 24. listopadu 1951 a obviněna z napomáhání R. Slánskému ve spiknutí. Odsouzena byla v roce 1954 ke 25 letům vězení. ANEV, Petr – BÍLÝ, Matěj (eds.): *Biografický slovník vedoucích funkcionářů KSČ (1921–1989)*. L–Z, s. 456–458.

71 *NA*, f. 1261/20, sv. 24, a. j. 94, Zpráva a návrhy, které vyplynuly ze šetření tak zvaného čáslavského případu, 25. 4. 1952, s. 18.

72 Kapoun byl také zatčen v souvislosti s vyšetřováním Otto Šlinga. ANEV, Petr – BÍLÝ, Matěj (eds.): *Biografický slovník vedoucích funkcionářů KSČ (1921–1989)*. A–K, s. 410 a 566.

zmírnění trestů místních funkcionářů z Čáslavi, kteří se odvolali. Oproti tomu komise navrhla odvolání Josefa Berana z pozice vedoucího tajemníka KV KSČ a Jana Slepíčky z funkce ředitele závodu Kosmos.⁷³ Disciplinární řízení s oběma poté probíhalo zhruba dva měsíce (do 29. června) a na jeho konci byl Beran shledán jako hlavní viník „čáslavského případu“ s tím, že *prováděl škodlivou a straně cizí politiku [...] zneužíval své funkce vedoucího tajemníka OV KSČ v Čáslavi a důvěry strany, které požíval na čáslavském okrese i v kraji jako stranický funkcionář a starý předválečný člen strany, aby se na úkor závodu Kosmos, v němž byl ředitelem s. Slepíčka, obohacoval.*⁷⁴

Slepíčka měl Berana korumpovat a schovávat se za jeho autoritu, aby mohl také využívat závodu ve svůj prospěch. Hlavním proviněním mělo být jeho nezodpovědné jednání a autoritativní, potažmo „diktátorské metody“, které užíval ve své práci vedoucího tajemníka OV KSČ. Měl prosazovat některé funkcionáře na pozice, aniž by to bylo projednáno předsednictvem OV. V disciplinárním řízení byla velmi detailně prostudována Beranova minulost, především válečné období, a najednou vyplouvaly na povrch nové skutečnosti, jež mu přitížily. Šlo především o zjištění, že jeho dcera byla za války členkou Vlajky. Sebekritika, kterou Josef Beran provedl v průběhu disciplinárního řízení, probíhala typickým způsobem. „Doznal“, že si až nyní uvědomuje, že se choval na okrese autoritativně a postupem času se z něj stal „diktátor“: *[...] přesvědčil jsem se, jak málo jsem byl ostražitý a jakých jsem napáchal politických škod.*⁷⁵

Na mimořádném zasedání předsednictva KV KSČ 15. srpna 1952 byl Josef Beran odvolán z pozice vedoucího tajemníka (nahrazen byl Františkem Pechou), zbaven všech veřejných a stranických funkcí a vyloučen z KSČ.⁷⁶ Musel také rezignovat na pozici poslance NS ke dni 26. srpna 1952.⁷⁷ Stejný trest byl vyměřen i Janu Slepíčkovi, jenž pozbyl své pozice ředitele podniku Kosmos a byl zbaven svých stranických funkcí. Oba měli být zařazeni na práci v dělnických pozicích. Čáslavští funkcionáři byli částečně nebo úplně rehabilitováni.

Když byl Beran seznámen s výsledky disciplinárního řízení, souhlasil s nimi. O měsíc později, 19. září, se však rozhodl odvolat. Své rozhodnutí komentoval slovy: *[...] docházím k názoru, že KSK ve věci čáslavského případu nebyla natolik objektivní při posuzování mých chyb na jedné straně a na druhé mojí práce.*⁷⁸ Nicméně závěry šetření zůstaly stejné.

73 NA, f. 1261/0/3, sv. 31, a. j. 297, Zápis z 8. schůze předsednictva ÚV KSČ dne 19. května 1952.

74 Tamtéž, f. 1261/0/12, sv. 24, a. j. 177/12, Disciplinární řízení se s. posl. J. Beranem a ředitelem Kosmosu Janem Slepíčkou, 24. 7. 1952, s. 2.

75 Tamtéž, s. 16.

76 SOA Zámorsk, f. KV KSČ Pardubice, k. 97, inv. j. 113, Disciplinární případy – případ Josef Beran, Zápis z mimořádného předsednictva KV KSČ Pardubice dne 15. 8. 1952.

77 Na poslaneckém postu se jeho nástupcem stal Josef Zvára. Archiv PSP, f. ASP, k. 7, inv. č. 118, Karta poslance – Beran Josef.

78 SOA Zámorsk, f. KV KSČ Pardubice, k. 98, inv. j. 113, Disciplinární případy – Beran Josef.

Závěry nového šetření „čáslavského případu“

Jméno	Původní trest (1950)	Trest po odvolání (1952)
Jindřich Šimonka	stranická důtka s výstrahou a zbavení stranických funkcí	stranická důtka
Jan Zajíc	stranická důtka s výstrahou a zbavení stranických i veřejných funkcí	stranická důtka s výstrahou
Václav Vlček	stranická důtka s výstrahou a zbavení stranických funkcí	stranická důtka
Karel Pospíšil	stranická důtka a zbavení stranických funkcí	napomenutí
Anežka Čepková	napomenutí a zbavení stranických funkcí	ústní domluva
Jaroslav Dvořák	stranická důtka a zbavení stranických funkcí	stranická důtka
František Bobek, Jaroslav Kácovský, Josef Mrkvička, František Potměšil	napomenutí	zrušeno
Václav Malát	stranická důtka	zrušeno
Stanislav Meloun	stranická důtka	zrušeno

Následná disciplinární řízení

Závěry dílčích šetření s Josefem Beranem a Janem Slepíčkou byly předány k došetření na KV KSČ Pardubice, kde se rozběhlo několik dalších disciplinárních řízení s osobami, které měly Beranovi a potažmo Slepíčkovi v jejich jednání napomáhat. Většina osob, jichž se řízení týkalo, byla prošetřována do konce roku 1953. Do případu byla zahrnuta také Beranova rodina. Beranova manželka Františka byla vyloučena z KSČ. Bylo s ní vedeno disciplinární řízení, které došlo k závěru, že *svým jednáním a chováním na Čáslavsku vzbudila veřejné pohoršení, čímž velmi poškodila dobrou pověst strany [...] jednala sprostě, chovala se povýšeně*.⁷⁹ Pravdou bylo, že v Čáslavi nebyla oblíbená, protože podle slov občanů i funkcionářů KSČ dávala najevo, že je manželkou poslance, a měla by tedy mít oproti ostatním lidem protekci.⁸⁰ Měla také od ředitele Slepíčky dostávat každý měsíc zdarma produkty, jako např. mýdlo či margarín, nebo využívat závodní automobil k soukromým jízdám. Z pozice manželky vysoce postaveného muže měla také požadovat různé výhody pro své známé – např. intervence v případech syna jednoho ze svých přátel, jenž neuspěl u maturitní zkoušky. Nejvíce jí však bylo vytýkáno, že zatajila jednání své dcery za války. Když měla při disciplinárním řízení předložit životopis a sebekritiku, žádné ze svých provinění nepřiznala a žádala, aby byla z KSČ vyškrtuta ze zdravotních důvodů. To bylo ale odmítnuto a byla vyloučena následkem disci-

79 Tamtéž, Disciplinární případy – Františka Beranová.

80 Vyžadovala také přednostní nákup mimo frontu, což samozřejmě místní obyvatelstvo Čáslavi popuzovalo. Měla prohlašovat: *Já jsem žena poslance a mě to musíte dát hned*. Srov. Tamtéž.

plinárního řízení. Beranova dcera Marie Štolbová byla vyšetřována především pro členství ve Vlajce⁸¹ a že se scházela s příslušníky nacistické armády, kteří ji měli dokonce navštěvovat doma. To později při disciplinárním řízení ospravedlňovala tím, že se snažila pomoci tehdy vězněnému otci. V roce 1946 s ní bylo vedeno tzv. očištné řízení, na něž ale dohlížel její otec, v té době bezpečnostní tajemník ONV Čáslav, a tak nebyly z její činnosti za okupace vyvozeny žádné důsledky. V místě bydliště, ve Žlebech, jí odmítli vystavit Osvědčení o státní spolehlivosti, a to jí bylo vydáno později na ONV Čáslav, po Beranově zásahu. Marie Štolbová v době, kdy s ní začalo disciplinární řízení, odeslala na krajský výbor KSČ svou legitimaci s tím, že *je přesvědčena, že vina jejího otce není tak velká, že musel být vyloučen z KSČ [...] a protože pro ni je otec vzorem, nemůže být ani ona členkou strany a z tohoto důvodu vrací legitimaci KSČ*.⁸² Řízení se nevyhnulo ani jejímu manželovi, Josefu Štolbovi, který byl v té době vedoucím II. oddělení Oblastního velitelství Národní bezpečnosti (OV NB) v Pardubicích. Byl prošetřován především proto, že v době okupace vstoupil k protektorátní policii, u níž sloužil od roku 1942. Jemu se však nakonec disciplinární trest vyhnul, protože komise zjistila, že se tuto skutečnost nikdy nesnažil zamlčovat. Byl kvůli tomu vyšetřován již v roce 1950, kdy provedl sebekritiku, a především měl velmi pozitivní kádrové posudky od svých nadřízených.⁸³ V nich bylo např. uvedeno, že *pracuje ke spokojenosti většiny [...] je houževnatý a obětavý [...] taktéž se jeví i ve stranické práci. Politiku strany dokáže nejen vysvětlovat, ale i hájit. Prál bych si jen, abychom takových soudruhů měli více, pak bychom socialismus vybudovali rychleji*.⁸⁴

Řízení bylo vedeno i s náměstkem ředitele závodu Kosmos Janem Havlíčkem. Ten byl obviněn hlavně z toho, že kryl veškeré machinace svého nadřízeného: *věděl o rozkrádání závodu Kosmos, používání čistého lihu na výrobu kořalek pro pitky v závodě, finančně zakrýval v knihách všechny manipulace Slepíčky*.⁸⁵ Co mu však jistě přitížilo, byl fakt, že jeho švagrem byl MUDr. Vladimír Haškovec, osobní lékař prezidenta Klementa Gottwalda, který byl v roce 1952 zatčen v souvislosti s procesem s Rudolfem Slánským.⁸⁶ Havlíček byl nakonec vyloučen z KSČ. Před disciplinární komisí se dostal také Jaroslav Ašenbrener, v té době vedoucí zemědělského oddělení KV KSČ Pardubice. Byl obviněn z toho, že *byl slabý jako vedoucí tajemník, neměl vlastní úsudek a podléhal vlivu Berana, Slepíčky a Brhlíka*.⁸⁷ To se při discipli-

81 Vlajka byla fašistickým hnutím založeným v roce 1928. Viz např. PEJČOCH, Ivo: *Fašismus v Českých zemích. Fašistické a nacionálněsocialistické strany a hnutí v Čechách a na Moravě 1922–1945*. Academia, Praha 2011, s. 126–130.

82 SOA Zámorsk, f. KV KSČ Pardubice, k. 98, inv. j. 113, Disciplinární případy – Marie Štolbová.

83 Tamtéž, k. 97, inv. j. 113, Disciplinární případy – Josef Štolba.

84 Tamtéž, kádrový posudek předsedy Útvarové organizace SNB Pardubice Jaroslava Navrátila, 25. 8. 1950.

85 SOA Zámorsk, f. KV KSČ Pardubice, k. 97, inv. j. 113, Disciplinární případy – Jan Havlíček.

86 KAPLAN, Karel: *StB o sobě. Výpověď vyšetřovatele Bohumila Doubka*, s. 86; TÝŽ: *Aparát ÚV KSČ v letech 1948–1968. Studie a dokumenty*. ÚSD AV ČR, Praha 1993, s. 403.

87 SOA Zámorsk, f. KV KSČ Pardubice, k. 97, inv. j. 113, Disciplinární případy – Čáslavský případ (1949–1951).

nárním řízení ani nesnažil vyvracet a připustil, že *při výkonu své funkce potřeboval rady a tu jsem se obracel i na Berana, tehdejšího předsedu KV, byl-li na okrese, neb jsem v něm viděl vysokého funkcionáře a starého příslušníka strany*.⁸⁸ Jeho chybou mělo být také to, že se v lednu 1950 zúčastnil schůzky svolané Josefem Beranem za účelem odstranění některých čáslavských funkcionářů z předsednictva OV. Ašenbrenerovi bylo nakonec uděleno pouze napomenutí. Byl ponechán na KV, musel však odejít ze své pozice a začít jako řadový zaměstnanec na hospodářském úseku. Vyšetřován byl též Ladislav Brhlík, jemuž byla v prosinci 1952 udělena stranická důtka a byl zbaven stranických funkcí. Ve své sebekritice později uvedl: *dnes je mi jasné, že tato debata a vlastně celá schůze byla nemístná a nesprávná. Je také po právu hodnocena jako frakční. Nepokládal jsem ji tehdy za tak nebezpečnou*.⁸⁹

Disciplinární řízení bylo vedeno i s tehdejšími zástupci vedoucího tajemníka KV KSČ Pardubice Františkem Klofáčem. Ten měl po celou dobu k situaci vypočítavý postoj. Na počátku roku 1950 se postavil za funkcionáře, kteří si na Josefa Berana stěžovali. Když ale došlo k prvnímu „vyřešení“ případu a viděl, jaké by to pro něj mohlo mít následky, najednou otočil, ostře je kritizoval a označoval za „frakcionáře.“ Byl poté poslán do tříměsíční ÚPŠ, po jejímž absolvování nastoupil na krajský výbor na pozici zástupce vedoucího Průmyslového a peněžního oddělení. V lednu 1953 mu byla udělena stranická důtka s výstrahou a byl zbaven všech stranických funkcí. V souvislosti s šetřením vedeným sekretariátem KV KSČ pak bylo ještě rozhodnuto, že by mělo dojít k přešetření činnosti tehdejší poslankyně a instruktorky ÚV KSČ pro pardubický kraj Marie Šplíchalové a člena KSK Antonína Bíny.⁹⁰

Závěr

„Čáslavský případ“ svým finálním řešením v roce 1952 (potažmo 1953) zapadá do kontextu lokálních případů řešených KSČ na počátku 50. let 20. století v některých regionech Československa. Odlišuje se od nich však svým průběhem, který se dá rozdělit na dvě fáze, jež přinesly naprosto odlišné výsledky. Ovšem již v první fázi, kde byli jako hlavní viníci celé situace shledáni čáslavští funkcionáři, se objevují typická dobová označování funkcionářů za „diktátory“ či obviňování z „frakční činnosti“, které se tehdy stávalo mezi funkcionáři KSČ čím dál běžnější. Současné lze však v tomto případě najít i některé odlišnosti od jiných regionálních případů. Výjimečný byl čáslavský případ především v tom, že kritika týkající se Josefa Berana nezazněla otevřeně na schůzích OV KSČ, vznikala spíše za zavřenými dveřmi

88 Tamtéž, Disciplinární případy – Jan Ašenbrener.

89 Tamtéž, Disciplinární případy – Brhlík Ladislav.

90 K jejich přešetření došlo. Marie Šplíchalová dokonce musela v roce 1953 rezignovat na funkci poslankyně NS. KAPLAN, Karel: *StB o sobě. Výpověď vyšetřovatele Bohumila Doubka*, s. 86; TÝŽ: *Aparát ÚV KSČ v letech 1948–1968. Studie a dokumenty*, s. 47; SOA Zámorsk, f. KV KSČ Pardubice, k. 100, inv. j. 113, Disciplinární řízení, stížnost na vyloučeného s. Kotrcha, vůdce frakční skupiny; KOČIŠKOVÁ, Jana: *Role a postavení žen ve vrcholné politice v Československu v letech 1948–1968* (dizertační práce). FF UK, Praha 2017.

a posléze naopak situace vygradovala přednesením protestů a námitek v místních závodech, a především v místním rozhlasu, což v té době běžnou praxí nebylo. Skutečnost, že Josef Beran tehdy nebyl obviněn a potrestán, i když se na něj snesla vlna kritiky, lze přisuzovat tomu, že se kampaň „hledání vnitřních nepřátel v KSČ“ teprve rozbíhala. Je tedy možné, že kdyby se celá kauza odehrála o čtvrt roku později, byl by Beran obviněn a celý případ by nabral naprosto odlišný směr. Jako druhé možné vysvětlení jeho setrvávání ve funkcích se nabízí úhel pohledu, jímž na situaci nahlíží ve své disertaci Luboš Kokeš.⁹¹ Coby předválečný člen KSČ mohl mít Beran konexe na ÚV KSČ, které mu dopomohly k tomu, aby z kauzy vyšel bez úhony. To ale s jistotou tvrdit nelze. Tento případ nám však ukazuje velmi silnou pozici ústředí. Platí, že v lokálních střetech vyhrávala ta skupina, jež měla podporu centra. Dokud ji Beran a Slepíčka měli, vítězili, když padla Taussigová, která jim pomáhala, využila toho skupina okolo Šimonky a Zajíce k protiútoku a uspěla.

V mezidobí obou fází kauzy bylo zajímavé její propojení s tzv. pardubickým případem (Kotrch a spol.), jenž byl iniciován z centra. I když předtím nikdo z těchto funkcionářů v čáslavské kauze nefiguroval, nyní byly mezi všemi hledány souvislosti. KSK tak nejspíš chtěla rozšířit obvinění týkající se Jiřího Kotrcha a dokázat, že jeho „zrádčovská“ činnost zasahovala nejen na krajský sekretariát. Je zde tedy zřejmá tendence udělat z původně lokálního problému věc krajskou, či dokonce celostátní. Začala s tím Jarmila Taussigová, když propojila Jindřicha Šimonku a Jana Zajíce s Kotrchem, a po jejím pádu zopakovala totéž nová komise, která spojila Josefa Berana a Jana Slepíčku s Taussigovou. Je také zajímavé sledovat změny „skutkové podstaty“. Případ začíná kritikou osobních vlastností Josefa Berana, již pak překrývá jeho obvinění z utrácení veřejných prostředků. To je dále pozměněno obviněním jeho odpůrců z praní špinavého prádla na veřejnosti, a nakonec se v celé kauze řeší používání „diktátorských metod“ ze strany Berana a spol. a provinění jeho rodiny (protektorátní minulost a panovačné chování jeho manželky).

Druhá fáze případu se již mnohem více podobala kauzám z jiných míst, lišila se ale dobou, kdy k celému přešetření došlo. Oproti ostatním československým regionům, které zasáhly stranické čistky v největší míře v době po zatčení Otto Šlinga (podzim 1950), se čáslavská kauza znovuotevřela až po zatčení Rudolfa Slánského, a hlavně Jarmily Taussigové na podzim 1951. Vysvětlením může být také to, že předešlé prošetřování a odsouzení skupiny „Kotrch a spol.“ znamenalo pro pardubický kraj v té době „splnění povinnosti“ při kampani „hledání vnitřních nepřátel“. Po zatčení Taussigové se však několik čáslavských funkcionářů odvolalo, a KSK se tak v novém složení začala případem na příkaz ÚV KSČ znovu zabývat. Je zajímavé, že nedošlo k zatčení a odsouzení Berana, i když byl označen za místního „diktátora.“ Pravdou ale je, že byl viněn pouze z prohřešků v čáslavském okrese a nebylo u něj nalezeno „napojení“ na brněnského tajemníka Otto Šlinga, jež ostatním krajským

91 KOKEŠ, Luboš: *Vznik, vývoj a fungování Státní bezpečnosti na Pardubicku v letech 1945–1953*, s. 198.

vedoucím tajemníkům velmi uškodilo. I to může být jedním z důvodů, proč byl Josefu Beranovi stanoven relativně nízký trest. Celkově předkládaná analýza ukazuje na součinnost několika mocenských center v celém případě: na lokální úrovni to byl Okresní výbor KSČ a významný průmyslový podnik, kde konflikty vznikly, na vyšší úrovni pak Krajský výbor, který ale raději věc postoupil ústředí jakožto poslední instanci nejen rozhodující lokální spory, ale též aktivně vytvářející nová obvinění ze zapojení do celostátních sítí „nepřátel režimu“.

Bouřlivá etapa stranických čistek významnou měrou poznamenala fungování KSČ. Jednu z nejznatelnějších změn prodělalo personální složení mocenských center nejen na úrovni místních stranických elit, ale také vyšších pater KSČ, jež byla s lokálními orgány propojena. Pro regionální politiku KSČ znamenalo následující období změnu přístupu v hledání funkcionářů, kteří měli být dosazeni na místa odvolaných komunistů. Jednalo se především o velmi silné osobnosti, jež nebyly žádným způsobem s čistkami spojovány a měly napomoci opětovné stabilizaci systému.⁹² Tento trend můžeme sledovat napříč celou KSČ v tehdejší Československu.

V důsledku stranických čistek ve stalinském období také ÚV KSČ přistoupil k jedné poměrně výrazné změně v hierarchii fungování komunistické strany – v roce 1953 byla zrušena předsednická funkce,⁹³ a to na všech úrovních stranických orgánů. Zřejmě si ústředí postupně uvědomilo zbytečnost této funkce a rozhodlo o jejím odstranění ze struktur komunistického aparátu. Silným argumentem byly právě rozpory mezi vedoucími tajemníky a předsedy krajských výborů, které vypluly na povrch během tohoto turbulentního období. Od roku 1953 se tak *de facto* i *de iure* stali hlavními osobnostmi stranických výborů vedoucí tajemníci.

92 V Pardubickém kraji byl do funkce vedoucího tajemníka KV KSČ Pardubice po Josefu Beranovi zvolen František Pecha, pocházející z Havlíčkobrodska. Byl osobou s předešlými zkušenostmi s prací ve státním i stranickém aparátu (předseda MNV, zemědělský tajemník OV KSČ, tajemník KV KSČ Jihlava), která prošla pětíměsíční Ústřední politickou školou a nebyla nijak spojena s Pardubickým krajem. Měl tak být nestranným funkcionářem, jenž pomůže „ozdravit“ místní prostředí. Nutno říci, že tato taktika se v rámci KV KSČ Pardubice poměrně vyplatila. SOA Zámorsk, f. KV KSČ Pardubice, k. 2, inv. j. 7, Zápis z krajské konference KSČ Pardubice 22.–24. května 1953, Návrh na pracovní předsednictvo, s. 5; NA, f. 1261/0/3, sv. 31, a. j. 297, Zápis z 8. schůze předsednictva ÚV KSČ dne 19. května 1952.

93 Funkce předsedy KV KSČ existovala v letech 1945–1953. V té době byl předseda krajského výboru jeho vedoucím funkcionářem. V roce 1949 vznikla nová funkce vedoucího tajemníka. Obě tyto pozice existovaly do roku 1953 souběžně. Vedoucí tajemník pak stál v čele krajského výboru v letech 1953–1960. I přes to, že měl být předseda *de iure* (v letech 1949–1953) hlavní osobou výboru, *de facto* jím byl právě vedoucí tajemník, což vyplynulo z regionálních archivních výzkumů z období 50. let 20. století.

SEZNAM PRAMENŮ A LITERATURY

Archivní prameny

Archiv Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR (APSP)

f. ASP

Národní archiv (NA)

f. Oddělení stranických orgánů, agendy stranická statistika a informace 1945–1956 (1261/2/31)

f. Organizační oddělení Marie Švermové (1261/2/5)

f. Organizační sekretariát ÚV KSČ 1947–1954 (1261/0/12)

f. Politický sekretariát ÚV KSČ 1951–1954 (1261/20)

f. Předsednictvo ÚV KSČ 1945–1954 (1261/0/3)

Státní oblastní archiv (SOA) Zámorsk

f. Krajský národní výbor (KNV) Pardubice

f. Krajský výbor (KV) KSČ Pardubice

Státní okresní archiv (SOkA) Kutná Hora

f. Okresní národní výbor (ONV) Čáslav

f. Okresní výbor (OV) KSČ Čáslav

Vojenský ústřední archiv – Vojenský historický archiv (VÚA – VHA)

Osvědčení podle zákona č. 255/1946 Sb.

Literatura

ANEV, Petr – BÍLÝ, Matěj (eds.): *Biografický slovník vedoucích funkcionářů KSČ (1921–1989). A–K*. ÚSTR – Academia, Praha 2018

ANEV, Petr – BÍLÝ, Matěj (eds.): *Biografický slovník vedoucích funkcionářů KSČ (1921–1989). L–Z*. ÚSTR – Academia, Praha 2018

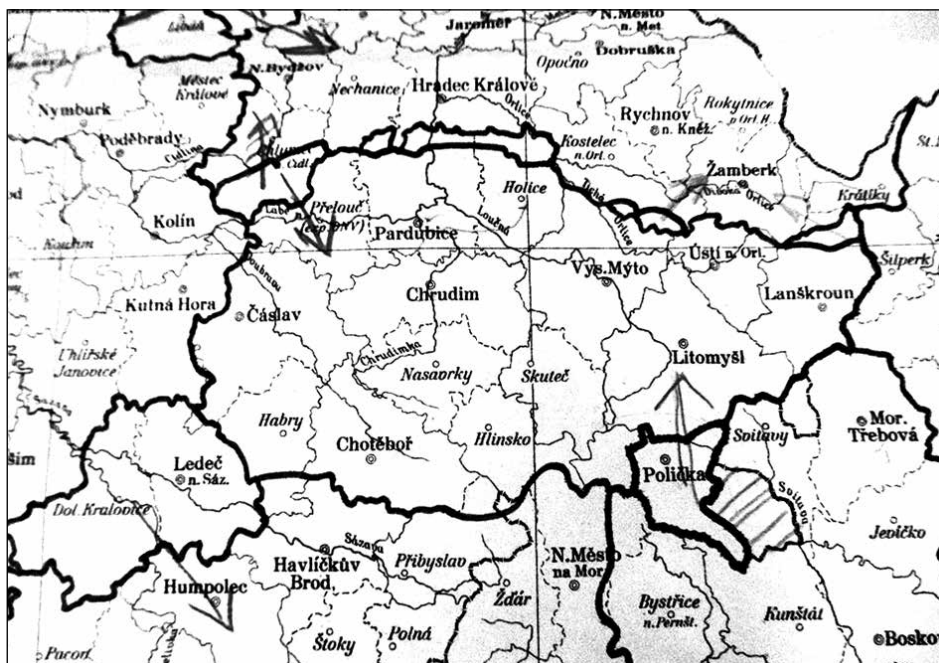
BÍLÝ, Matěj – LÓŽI, Marián – ŠLOUF, Jakub: *Nervová vlákna diktatury. Regionální elity a komunikace uvnitř KSČ v letech 1945–1956*. ÚSTR – Karolinum, Praha 2019

HEMZA, Tomáš: Ve jménu boje proti „diktátorům“, „spiklencům“ a „zrádcům“. *Soudobé dějiny*, 2017, roč. 24, č. 1–2, s. 127–163

HRADECKÝ, Tomáš: Hodnocení činnosti krajského tajemníka KSČ Mikuláše Landy pohledem regionálních politických složek z doby před procesem. In: HORÁK, Pavel – HRADECKÝ, Tomáš a kol.: *České, slovenské a československé dějiny 20. století VIII*. Oftis, Ústí nad Orlicí 2013, s. 343–354

- KABEŠOVÁ, Monika: Andrej Kaboš a Ervín Polák. Odvolání vedoucí tajemníci KV KSS Bratislava v kontextu hledání „vnitřních zrádců“ počátkem 50. let 20. století. *Historický časopis*, 2021, roč. 69, č. 2, s. 317–344
- KABEŠOVÁ, Monika: „Zbavení škůdců, pevně semknuti kolem ÚV a s. Gottwalda, s vědomím síly strany rychleji vpřed k socialismu.“ Čistky v KV KSČ Pardubice v letech 1949–1951. In: BEKERA, Matěj – KABEŠOVÁ, Monika – PARCHANSKÁ, Pavlína: *České, slovenské a československé dějiny 20. století XIV*. Gaudeamus, Hradec Králové 2020, s. 89–106
- KAPLAN, Karel: *Aparát ÚV KSČ v letech 1948–1968. Studie a dokumenty*. ÚSD AV ČR, Praha 1993
- KAPLAN, Karel: *Československo v letech 1948–1953. Zakladatelské období komunistického režimu*. Státní pedagogické nakladatelství, Praha 1991
- KAPLAN, Karel: *StB o sobě. Výpověď vyšetřovatele Bohumila Doubka*. ÚDV, Praha 2002
- KAPLAN, Karel: *Zpráva o zavraždění generálního tajemníka*. Mladá fronta, Praha 1992
- KAPLAN, Karel – PALEČEK, Pavel: *Komunistický režim a politické procesy v Československu*. Barrister & Principal, Brno 2001
- KÁROLYIOVÁ, Gabriela: *Politický a správní vývoj okresu Čáslav v letech 1945–1948* (diplomová práce). HÚ PdF UHK, Hradec Králové 2012
- KAŠKA, Václav: *Neukáznění a neangažovaní. Disciplinace členů Komunistické strany Československa v letech 1948–1952*. ÚSTR – Conditio humana, Praha – Brno 2014
- KOČIŠKOVÁ, Jana: *Role a postavení žen ve vrcholné politice v Československu v letech 1948–1968* (dizertační práce). FF UK, Praha 2017
- KOKEŠ, Luboš: *Vznik, vývoj a fungování Státní bezpečnosti na Pardubicku v letech 1945–1953* (dizertační práce). ÚHV FF Univerzity Pardubice, Pardubice 2019
- LÓŽI, Marián: A Case Study of Power Practices. The Czechoslovak Stalinist Elite at the Regional Level (1948–1951). In: BLAIVE, Muriel (ed.): *Perceptions of Society in Communist Europe. Regime Archives and Popular Opinion*. Bloomsbury Academic, London – New York 2019, s. 49–64
- LÓŽI, Marián: *Dynamika vnitrostranického teroru na lokální úrovni v době pozdního stalinismu* (diplomová práce). ÚHSD FF UK, Praha 2014
- LÓŽI, Marián: Hledání nepřátel uvnitř KSČ. Fóra, aktéři a konfliktní témata vnitrostranické komunikace v regionální perspektivě (podzim 1950 – jaro 1951). *Securitas Imperii*, 2018, č. 32
- LÓŽI, Marián: Regionální elity KSČ v letech 1948–1953. In: BÍLÝ, Matěj – LÓŽI, Marián – ŠLOUF, Jakub: *Nervová vlákna diktatury. Regionální elity a komunikace uvnitř KSČ v letech 1945–1956*. ÚSTR – Karolinum, Praha 2019, s. 130–149
- MRŇKA, Jaromír: *Svéhlavá periferie. Každodennost diktatury na příkladu Šumperka a Zábřezska v letech 1945–1960*. ÚSTR, Praha 2015

- NOVÁK, Pavel a kol.: *Historie a současnost podnikání na Kutnohorsku a Čáslavsku*. Městské knihy, Žehušice 2003
- PEJČOCH, Ivo: *Fašismus v Českých zemích. Fašistické a nacionálněsocialistické strany a hnutí v Čechách a na Moravě 1922–1945*. Academia, Praha 2011
- PERNES, Jiří: *Komunistky s fanatismem v srdci*. Brána, Praha 2006
- PERNES, Jiří: *Krize komunistického režimu v Československu v 50. letech 20. století*. CDK, Brno 2008
- PERNES, Jiří: *Mládež vede Brno. Otto Šling a jeho brněnská kariéra (1945–1960)*. *Soudobé dějiny*, 2007, roč. 11, č. 3, s. 45–60
- RÁKOSNÍK, Jakub: *Strana mladých, indiferentních a nezaměstnaných? Proměna členské základny meziválečné KSČ*. *Forum Historiae*, 2015, roč. 9, č. 2, s. 91–101
- SLABOTÍNSKÝ, Radek: *Otto Šling – pokus o politický portrét komunistického funkcionáře*. In: KÁRNÍK, Zdeněk – KOPEČEK, Michal (eds.): *Bolševismus, komunismus a radikální socialismus v Československu*, sv. IV. ÚSD AV ČR – Dokořán, Praha – Brno 2005
- Soudruh František Jičínský vedoucím politickým tajemníkem KV strany. *Východočeská zář*, 9. 2. 1950, s. 1
- Volební kraje pro volby do NS. *Lidové noviny*, 12. 5. 1948, s. 3
- Zbavení škůdců, pevně semknuti kolem ÚV a s. Gottwalda, s vědomím síly strany rychleji vpřed k socialismu. *Zář*, 1951, roč. 7, č. 12 (22. 3. 1951), s. 5

Čáslavský okres v rámci Pardubického kraje, 1949

Zdroj: NA, f. Organizační sekretariát ÚV KSČ 1947–1954, sv. 2, a. j. 80-3, Schválení hranic jednotlivých okresů

Josef Beran v roce 1948, když byl zvolen poslancem Národního shromáždění

Zdroj: Archiv PSP, f. ASP, k. 7, inv. č. 118, Karta poslance – Beran Josef

Závody Kosmos Čáslav v roce 1948

Repro: Svět práce, 1948, roč. 4, č. 24 (16. 6. 1948), s. 15